„דער אידישער זשורנאל"

THE DAILY HEBREW JOURNAL

H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
• PUBLISHED BY •
— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —
251 - 253 Queen Street West — Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates — $5.00 Per Year
Single Copy — 2 Cents

Entered as Second Class Mail Matter at C.P.O. Toronto Ontario
January 22nd. 1913

עס איז דאך שוין די העכסטע צייט

עס איז אן אלטער כלל, אז אונזערע שטאדט טאטעס ווערען שטארק טעטיג אין צייט פון די וואהלען. דאס הייסט אין יאנואר פון יעדעס יאהר און אין דער צייט ווען עס פאנגט אן צו שמעקען מיט ווינטער, ווען די צייט צו די וואהלען קומט נעהענטער.

דאן פאנגען זיך אונזערע שטאדט טאטעס אן צו ווייזען אין די פארשיעדענע דיסטריקטען פון וועלכע זיי זענען ערוועהלט געווארען און וואו זיי ווילען זיין קאנדידאטען. זיי לאזען אפטער פון זיך הערען, און אויב זיי טוען גארנישט זאגען זיי לכל הפחות צו אז זיי וועלען טון, און איינגע פון זיי וועלכע דערפיהלען אז די צייט פון דין וחשבון קומט אן איילען זיך צו, עפעס צו טון מיט וואס זיי זאלען קענען קומען צו די וועהלער און זיך באריהמען אז זיי האבען דאס און דאס אויפגעטון.

אין אנפאנג פון יאהר ווען זיי ווערען נאר ערוועהלט האלט יעדער איינער פון זיי פאר זיין חוב ארייננצטראגען א פארשלאג וועגען א געוויסער זאך, וועגען א געוויסער אויסבעסערונג אין שטאדט. קיים אבער איז שוין אזא פארשלאג אריינגעטראגען געווארען, מאכט זיי שוין ניט אוים וואס דערמיט איז געווארען. יעדער איינער פיהלט אז ער האט זיין חוב געטון.

מיר ווילען שוין ניט ריידען וועגען דעם גוואלדיגען יקרות אויף לעבענס מיטעל. צו דעם זאגט די שטאדטישע רעגיערונג אז זי קען ניט העלפען דאס איז א פראבלעמע וועלכע דארף געלייזט ווערען פונ'ם גאנצען לאנד.

מיר וועלען עס צוגעבען, אבער וואס הערט זיך וועגען דעם וואס די "לענדלאהדס" האבען שוין א היבש ביסעל אריבערגעכאפט די מאס און ווייסען פון קיין גרענעץ ניט.

אין 1918 זענען די טעקסעס אויף הייזער געוועזען מיט א גרויסען פראצענט העכער איידער אין 1919 פונ דעסטוועגען איז דאס יאהר, רענט שטארק געשטיגען.

עס איז אמת אז בוי מאטעריאלען קאסטען פיעל טייערער דאס יאהר איידער מיט א יאהר פריהער, אבער דאס איז דאך גערעדט וועגען נייע הייזער וועלכע מען דארף ערשט בויען. וואסזשע איז אבער מיט די אלטע הייזער וועלכע זענען געבויט געווארען פאר דער מלחמה און נאך פריהער, האבען זיך די ציגעל אדער די ברעטער פון די אלטע הייזער געהעכערט אין פרייז, ווארום האט אויף זיי אזוי שטארק דער פרייז געשטיגען?

דאס איז אייך ניט דערפאר וואס "ריעלעסטייט" איז אין אלגעמיין געשטיגען.

עס איז באוויזען געווארען דורך א באריכט פונ'ם "פראפערטי קאמישיאנער" אז "לענדלארדס" האבען געהעכערט צו פופציג פראצענט אויף די רענט אהן וועלכער עס איז געניגענדער אורזאכע. און וואס טוט אונזער שטאדטישע רעגיערונג צו דעם?

קען זי אין דעם אויך גאר נישט העלפען, קען זי ניט מאכען א סוף צו די הויט שינדענדע פרייזען פון די "לענדלארדס"?

אונזער שטאדטישע רעגיערונג קען גאנץ לייכט שאפען א געזעץ צו רעגולירען רענט, און באשטימען, וויפיעל עס דארף זיין דער פראפיט פון א "לענדלארד".

עס איז דעריבער כדי אויפמערקזאם צו מאכען אונזערע שטאדט טאטעס אז עס איז שוין די העכסטע צייט, עס איז שוין ניט ווייט די צייט פון די וואהלען און עס איז שוין צייט עטוואס אנפאנגען צו טון פאר די וועלכע האבען זיי ערוועהלט.

די שרעקענדיגע העלדען

פאדארעווסקי און דמאווסקי זענען מיט א מאדנעם אימפעט געקומען צולויפען צום פריעדענס קאנפערענץ אין פאריז און האבען געמאכט א גוואלד אז, אויב די עלליים וועלען אויך שנעל ניט שיקען קיין ארמיי געגען די דייטשען איז פוילען פארלוירען. ווייל די דייטשען האבען קאנצענטרירט זייערע בעסטע סאלדאטען אין שלעזיען און שלאגען די פאליאקען.

דערמיט האבען די דאזיגע צוויי גרויסע העלדען איבערצייגט די וועלט אז די פוילישע ארמייען זענען נאר גרויסע העלדען איבער שוצלאזע אידען זקנים קינדער און פרויען וועלכע זיי קענען ארויפנעהמען אויף זייערע באיאנעטען צורייסען אין שטיקער, הייגען, ברענען און בראטען, קומט עס אבער צו אן ארמיי דארטען וואו זיי באקומען א ווידערשטאנד, דארטען ווערען זיי אויס העלדען און שרייען קאראול, קומט העלפט ראטעוועט.

האבען אונזערע גרויסע העלדען פאדארעווסקי, און דמאווסקי אויך געבעטען הילף ווען זיי זענען אריין אין ווילנע, פינסק און מינסק? ווארום האבען זיי זיך דאן ניט גענויטיגט אין הילף? איז עס ניט דערפאר וואס דארטען זענען ניט מעהר ווי שוצלאזע אידען געוועזען?

פוילען וויל שנעלע הילף האט פאדארעווסקי ערקלעהרט פאר'ן פריעדענס קאנפערענץ, ווען ניט ווערט זי דערשטיקט.

ווארום זשע זעהט ניט פאדארעווסקי אז צוויי מיליאן אידען ווערען אין פוילען דערשטיקט. און ניט מיט אמאהל נאר ווערען געמאטערט מיט די שרעקליכסטע יסורים.

קען יעצט אויך דער פריעדענס קאנפערענץ ניט זעהען אז די פאגראמען אויף אידען אין פוילען זאלען אויפהערען?

ווארום די „יונייטעד סטייטס" איז יעצט אזוי פארהאסט ביי די פעלקער פון אייראפא?

אין דעם „ליטערער נויס" איז אפגעדרוקט א זעהר אינטערעסאנטער און אויספיהרליכער איבערבליק וועגען דער נאציאנען ליגע און וועגען די בעציהונגען פון די אייראפעאישע פעלקער צו די יונייטעד סטייטס.

דער ארטיקעל איז געשריבען פון דעם בעריהמטען זשורנאליסט און מלחמה עקספערט פרענק סיימאנדס און מיר וועלען דא ברענגען איינגע וויכטיגע אויסציגע פון זיין זעהר אינטערעסאנטען איבערבליק וועגען דיעזער פראגע.

די אמעריקאנער דעלעגאציע צוזאמען מיט דעם פרעזידענט פון די יונייטעד סטייטס זיינען געפאהרען קיין אייראפא צו פרעדיגען דארטען אן אידעע וועלכע זיי האבען באזירט אויף דער אויסטייטשונג פון די אלגעמיינע וועלט בעדינגונגען. דיעזע אידעע, די פונדאמענטאלע אידעע פון פרעזידענט ווילסאן אויף וועלכער ער האט זיך געשטיצט מיט אלע זיינע האנדלונגען האט גענויזט פון זיך זעלבסט ברענגען צו כאאס און פלאנטערים אזוי שנעל ווי עס האט זיך נור ארויסגעצייגט אז די אויסטייטשונג פון די וועלט בעדינגונגען איז ניט געווען קיין ריכטיגע אויסטייטשונג.

מיר קענען זאגען, דאס דיעזע אידעע וועלכע איז בעקאנט אלס די אידעע פון א נאציאנען ליגע, איז געבויט געווארען אויף דער בעהויפטונג אז די גאנצע וועלט, אלס א רעזולטאט פון די שרעקליכע ערפאהרונגען פון די 4 יאהר מלחמה, שטרעבט צו א נייער איינארדנונג פון די וועלט בעציהונגען וועלכע וועלען אונמעגליך מאכען די ווידערהאלונג פון אזא קאטאסטראפע אז די פעלקער וועלכע קאנטראלירען זייערע רעגיערונגען זיינען בערייט צו מאכען אירגענד וועלכע הנחות צו זייערע שכנה'שע פעלקער צו זייערע קאנקורענטען און זיי וועלען אויפנעהמען יעדען קאמפראמיס וועלכער איז נור באזירט אויף גערעכטיגקייט און וואס וועט דאהרום העלפען אפצושאפען די אורזאכען וואס רופען ארויס מלחמה.

ווען אבער עס זאל זיך האבען ארויסגעצייגט אז דיעזער פאקט איז גאר קיין פאקט ניט, דאן, פארשטעהט זיך, מוז קלאהר ווערען אז די אידעע פון א נאציאנען ליגע בלייבט ניט מעהר ווי א שעהנער חלום, ווייל אויב פראנקרייך, ענגלאנד, איטאליען און אויך דייטשלאנד זיינען ניט גרייט געווען צו מאכען אירגענד וועלכע אויפאפפערונגען, דאן בלייבט אלעס ווי געוועזען, די זעלבע קאנקורענץ וועט ווייטער פארטגעזעצט און דער נאבעלער געדאנק וועגען א וועלט פריעדען ווערט ניט מעהר ווי אן אילוזיאן.

אבער וועלכע הנחות זיינען דאס נויטיג געוועזען? אט אין דיעזער פראגע געפינט זיך דער שליסעל צו דער גאנצער סיטואציאן. צום ביישפיעל מיר אין די יונייטעד סטייטס האבען שוין אן אלטען שטרייט מיט מעקסיקא און א גאר נייעם סכסוך מיט קאלאמביא. אין יעדען פון דיעזע פעלע האבען מיר, אויסנוצענדיג אונזער מאכט צוגענומען טעריטאריע אויף וועלכער מיר האבען געהאט א קליינע מאראלישע רעכט. וואלטען מיר בעדארפט אלס א רעזולטאט דערפון זיין גרייט אפצוגעבען דרום קאליפארניע און ניו מעקסיקא צוריק צו מעקסיקא און פאנאמא צו קאלאמביא אין פאל ענגלאנד, פראנקרייך, איטאליען און יאפאן וואלטען בעשלאסען אז עס איז ניט פארהאן קיין אנדער מיטעל דורך וועלכען מען קען אפשאפען די אונצופריעדענהייט פון מעקסיקא און קאלאמביא? דאס איז דאך אין עיקר געווען דער טענות וואס מיר האבען פראקלאמירט אין אייראפא.

מיר האבען דורך אונזער פרעזידענט, פערלאנגט פון דייטשלאנד, אז זי זאל צוריק אוועקגעבען געוויסע טעריטאריעס צו פראנקרייך, פוילען און דענמארק, טעריטאריעס פון וועלכע איינגע האבען זיך שוין געפונען אין דייטשע אדער אין פרייסישע הענד פאר פיעלע יאהרען נאך בעפאר דער אמעריקאנער רעוואלוציאן. מיר האבען פערלאנגט פון אונגארן אז זי זאל אוועקגעבען געוויסע שטיקער לאנד וועלכע האבען בעלאנגט צו איהר שוין איבער טויזענד יאהר. מיר האבען פערלאנגט פון איטאליען זי זאל אוועקגעבען א שטאדט און א האפען וועלכע זיינען דעקארירט מיט די שעהנסטע און וואונדערבארסטע מאנומענטען פון רוים און מיט דער פראכטפאלסטער ווענישער ארכיטעקטור, און וואו אין געוויסע פעלע, ווי צום ביישפיעל פיומא, איז די בעפעלקערונג אן איטאליענישע און פערלאנגט צו בלייבען אנגעשלאסען אן דער איטאליענישער קעניגרייך.

און נאך מעהר ווי דאס, מיר האבען געזאגט צו פראנקרייך אז זי מוז יעצט נאך אזא מלחמה וועלכע איז אויף איהר ארויפגעצוואונגען געווארען פון דייטשלאנד, און נאכדעם ווי זי איז פיער מאל אין איין יאהרהונדערט בעפאלען געווארען פון דייטשלאנד — אז זי מוז יעצט אויפגעבען איהרע איינציגע מיליטערישע בעשיצונג וועלכע קענען זי ראטעווען פון א צוקונפטיגער געפאהר. מיר האבען אויך זיך געשטעלט געגען דעם אז פראנקרייך זאל קריגען געוויסע קויהלען גרובען, וועלכע זיינען ביי איהר מיט הונדערט יאהר צוריק אוועקגערויבט געווארען און וועלכע וואלטען בלויז געוועזען א בעלוינונג פאר דער צושטערונג וואס מען האט געמאכט אין איהרע קויהלען דיסטריקטען ארום לענס.

דאן האבען מיר אויך ניט געפאדערט צוליעב געוויסע אורזאכען, אבוואהל מיר האבען דאס געראטהען, אז ענגלאנד זאל צושטימען צו אן ענדערונג אין די בעדינגונגען פון איהר ים מאכט, וועלכע אונטער דער בלאסער פארמולא פון פרייהייט פון די ימים, וואלט אפגעשוואכט די איינציגע וואפע וואס ענגלאנד האט ניט נור אלס א מאכט, זאנדערען אויך אלס א פריי פאלק.

אויף דער פאריזער קאנפערענץ האבען אונזערע פערטרעטער זיך געשטעלט געגען די פאדערונגען פון פראנקרייך, ענגלאנד, איטאליען און יאפאן, ווערהרענד זיי האבען יא צוגעשטימט צו ענדערונגען וואס מען האט ארויפגעצוואונגען אויף דייטשלאנד, עסטרייך און אונגארן, וויסענדיג אז דיעזע ענדערונגען קענען ניט זיין דויערהאפט, ווייל אין יעדע פון דיעזע ענדערונגען האט מען אונטערווארפען א מינאריטעט, און אין געוויסע פעלע זאגאר א מאיאריטעט אונטער א פרעמדער און פיינדליכער הערשאפט. מיר האבען אויף דעם זעלבען אופן ניט וועניגער אונרעכט בעגאנגען געגען די שטרעבונגען פון רומעניען, פון גריכענלאנד, פון די דרום סלאווען און די פאליאקען.

איך מיין ניט צו בעהויפטען אז אין אלע אדער זאגאר אין איינגע פון דיעזע פעלע האט מען בכיון געמיינט אימיצען שלעכטס צו טאן. עס זיינען אבער געמאכט געווארען גרייסע טעות'ן און פעהלערען. אבער אלעס צוזאמענגענומען זיינען אלע אונזערע האנדלונגען ארויסגעקומען פון אן עהרליכען פערלאנג צו טון גערעכטיגקייט און צו געפינען א קאמפראמיסליכען גרונד וואס זאל אלעמען צופריעדענשטעלען.

עס איז אבער געוועזען אונפערמיידליך אז די זעלבע אויפאפפערונגען וואס מען האט געפאדערט פון די פערשיעדענע פעלקער זאלען ניט ארויסרופען קיין פראטעסט און ווידערשטאנד. דאס אלעס וואלט געקענט דערגרייכט ווערען ווען אלע פערשיעדענע פעלקער וואלטען בעהערשט געווען מיט דעם זעלביגען ציעל צו העלפען אין דער ווידעראויפבויאונג פון דער וועלט אויף נייע יסודות צו אפשאפען מלחמות און צו אויפאפפערען דעם נאציאנאליזם פאר דעם אינטערנאציאנאליזם.

עס האט זיך ארויסגעצייגט אז ניט נור די פעלקער וועלכע זיינען געווען אונזערע שונאים האבען ניט געוואלט צושטימען צו די ענדערונגען וועלכע מען האט אויף זיי ארויפגעצוואונגען זאנדערען אויך די לענדער, וועלכע זיינען געווען פערבונדען צוזאמען דורך דעם מלחמה זיינען אויך ניט וויליג געווען אנצונעהמען די נייע ארראנזשמענטס. די פראנצויזען צום ביישפיעל זיינען געוועזען גרייט אויפצוגעבען זייערע מיליטערישע באריערען ביי דעם רהיין, אבער מיט דער איינציגער בעדינגונג, אז אמעריקא זאל גאראנטירען צו בעשיצען זייער לאנד מיט א מיליטערישער מאכט צו יעדער צייט ווען דייטשלאנד וועט עובר זיין אויף געוויסע בעדינגונגען פון דער פריעדענס טריטי אין בעצוג צו פראנקרייך.

וואס אנבעלאנגט די ענגלענדער, זיינען זיי שטענדיג גרייט געווען מיט אלעס אין דער וועלט צו העלפען וויל סאגען ארויסצופיהרען זיינע פרינציפען, די אמעריקאנער פרינציפען אין בעצוג צו אירגענד וועלכער נאציאן פון דער וועלט, אבער דער פרעזידענט האט שנעל אויסגעפונען אז די דיסקוסיאן איבער דער פראגע פון דער פרייהייט פון די ימים וועט אין דיעזער סיטואציאן צו קיין זאך ניט ברענגען. אין דיעזען פאל, אזוי ווי אין דעם פאל פון פראנקרייך איז דאס ניט געוועזען קיין פערלאנג פאר טעריטאריע קיין, אימפעריאליזם פון דעם אלטען סארט, זאנדערען אן אינסטינקט פאר זעלבסט-אויפהאלטונג, וועלכער איז ביי זיי ארויסגערופען געווארען נאך אזא מלחמה וועלכע האט זיי שיעור ביידע ניט פערניכטעט, און וועלכע האבען געזוכט א בעשיצונג געגען א מעגליכער געפאהר אין דער צוקונפט, א בעשיצונג וועלכע זיי האבען ניט געקענט געפינען אין די פרינציפען פון דער נאציאנען ליגע.

דאן איז געקומען די סיטואציאן מיט איטאליען. די איטאליענער האבען ניט פערלאנגט ווי די פראנצויזען קיין מיליטערישע גאראנטיען; זיי האבען איינפאך געוואלט האבען געוויסע טעריטאריעס וועלכע זאלען זיי בעשיצען געגען דער צוקונפטיגער ענטוויקלונג פון געוויסע סלאווישע פעלקער ביי דעם אדריאטישען ים. דא איז אלזא פארגעקומען אן אבסאלוטער צוזאמענבראך צווישען די עלליים, ווען איינע פון די פערבינדעטע פעלקער אין דער מלחמה האט גאנץ אפען צוריקגעוויזען יענע פרינציפען וועלכע זיינען געווען דער הויפט יסוד פון דער אמעריקאנער פאליסי ביי דעם פריעדענס קאנפערענץ.

און נאך מעהר, ווען פרעזידענט ווילסאן האט אפעלירט צו דעם איטאליענישען פאלק איבער די קעפ פון זייערע שטאאטסמענער, האט דאס פאלק געהאלטען מיט זייערע שטאאטסמענער און ניט מיט פרעזידענט ווילסאן, בעוויזענדיג אז אמווייניגסטענס איז פאראהאן איין פאלק צווישען די עלליים ביי וועלכע געוויסע זאכען זיינען פיעל מעהר ווערטה ווי אן אלגעמיינער וועלט-פריעדען.

און אזוי האט זיך באלד ארויסגעצייגט ביי דעם ערשטען שריט פון דער פריעדענס ארבייט, אז דער אריגינעלער און וויכטיגסטער בעגריף פון פרעזידענט ווילסאן אז די פעלקער פון דער וועלט זיינען בערייט צו מאכען געוויסע אויפאפפערונגען צוליעב דעם אז די וועלט זאל איבערגעבויט ווערען אויף נייע יסודות, אז דיעזער בעגריף האט געהאלטען ביי צוזאמענברעכען. ניט נור איז דאס דייטשע פאלק אליין ניט וויליג געוועזען צו טאן גערעכטיגקייט פאר דער בעפרייאונג פון זייערע פערשקלאפטע ראסען, זאנדערען אויך אונזערע עלליים, די דריי גרויסמעכטע פון דער וועסט, און יעדע איינע פון זיי א ליבעראלע דעמאקראטיע, זיינען אויך ניט גרייט געווען צו מאכען געוויסע אויפאפפערונגען וועלכע זיי האבען בעטראכט אלס די מינימאלע בעדינגונגען פון זייער נאציאנאלער זיכערקייט. אין דעם פאל פון ענגלאנד האבען מיר זיך שוין ארויסגערעדט פון דער שוועריגקייט דאמיט וואס מיר האבען אויפגעגעבען די דיסקוסיאן וועגען דער פרייהייט פון די ימים. אין דעם פאל פון פראנקרייך האבען מיר איהר אנגעבאטען א מיליטערישע אליאנס, וועלכער איז דורכאויס אין ווידערשפרוך צו די פרינציפען פון דער נאציאנען ליגע. און וואס אנבעלאנגט איטאליען האבען מיר גאר קיין לייזונג ניט געקענט געפינען און די סיטואציאן הענגט נאך ביז יעצט אין דער לופט.

דאן איז געקומען די שאנטונג פראגע מיט יאפאן. דא איז שוין ניט געוועזען קיין פראגע פון וועלען בעשיצען די נאציאנאלע זיכערקייט. כינא האט קיינמאל ניט געסטראשעט יאפאן מיט מלחמה, און די פראווינץ וועלכע דייטשלאנד האט פון כינא אוועקגערויבט וואלט דאך סיי ווי ניט בעשאפען קיין נייע טעריטאריע פאר כינא אז יאפאן זאל פאר איהר יעצט מוזען מעהר מורא האבען. קיין יאפאנעזישע בעפעלקערונג איז אין דיעזער פראווינץ אויך ניט פאראהאן. ניין דא איז געוועזען א גאנץ פשוטע זאך. עס איז געוועזען דער זעלבער אלטער פערלאנג פון א גרויסער און מעכטיגער נאציאן וועלכע וויל זיך אויסברייטען אויף דעם חשבון פון א שוואכערע נאציאן.

אבער האבענדיג די ערפאהרונג מיט איטאליען האבען מיר אויך געמוזט זיך אונטערגעבען צו די פאדערונגען פון יאפאן און אזוי האבען מיר איבערגעגעבען א בעפעלקערונג פון 30 מיליאן כינעזער אונטער דער הערשאפט פון יאפאן און אזוי האנדלענדיג האבען מיר אפען צוגעגעבען, אז אמווייניגסטענס צו יאפאן קען מען שוין די פרינציפען פון דער נאציאנען ליגע ניט אנווענדען.

או צוליעב די זעלבע אדער עהנליכע אורזאכען האבען מיר דאך אויך געמוזט אויפגעבען די פרינציפען אין בעצוג צו ענגלאנד, פראנקרייך און איטאליען.

ווען מיר נעהמען זיך אבער אונטער צו זאגען צו אזעלכע גרויסע פעלקער ווי פראנקרייך און איטאליען, אדער זאגאר צו די קלענערע און ניט וועניגער שטאלצע פעלקער ווי רומעניען, גריכענלאנד און סערביען, אז זיי מוזען זיך אפזאגען פון אזעלכע זאכען און וועלכע זיי דענקען האלט זיך זייער גאנצע נאציאנאלע עקזיסטענץ. פערשטעהט זיך, אז דאס מוז ארויסרופען א זעהר אונאנגענעהמע סיטואציאן.

און דאס איז ווארום מיר זיינען אזוי אונבעליעבט, אזוי שרעקליך אונבעליעבט, אין איטאליען, אין סערביען און אין גריכענלאנד און וועלען ווערען פונקט אזוי אונבעליעבט אין פראנקרייך אלס א סאבסטיטוט צו איהר ראטיפיצירען דעם פערבאנד אפמאך וואס מיר האבען געשלאסען מיט פראנקרייך אלס א סאבסטיטוט צו איהר פערלאנג פון פערנעהמען געוויסע טעריטאריעס ביי דעם רהיין.

דאס גריכישע פאלק קען ניט בעגרייפען ווארום אזא גרויסע רייכע און פערזיכערטע נאציאן ווי אמעריקא איז זאל ערלויבען אז בולגאריען זאל צונעהמען געוויסע שטיקער לאנד וועלכע בעלאנגען צו גריכענלאנד. די איטאליענער קענען ניט בעגרייפען ווארום מיר זאלען דאס זיין מעהר פריינדליך צו די סערבען ווי צו איטאליען; די סערבען ווידער פערשטעהען ניט ווארום מיר האבען געוויסע סלאווישע טעריטאריעס אוועקגעגעבען צו איטאליען אהנע אנצופרעגען זיך ביי די בעטרעפענדע סלאווען; די פראנצויזען זאגען אויך אז זיי קענען ניט פארשטעהען ווארום מיר נעהמען זיך אזוי אן פאר דייטשלאנד ווען עס האנדעלט זיך וועגען די פראגען פון די סאאר ברייקען און דעם רהיין.

און אזוי האבען מיר פערלוירען אונזער פריינדשאפט ביי די אייראפעאישע פעלקער, ווייל יעדעס פאלק האט אונז פערדעכטיגט אין צו פריינדליך צו אן אנדער פאלק. דער אמת איז אבער אז מיר האבען געוואלט זיין פריינדליך צו אלעמען, און האבען דאס ניט געקענט אויספיהרען דאפיר ווייל מיר זיינען פון סאמע אנפאנג אן דורכגעפאלען מיט אונזערע פרינציפען וועלכע מיר האבען געוואלט אנווענדען צו די פעלקער פון אייראפא וועלכע זיינען ניט וויליג געוועזען צו ברענגען אירגענד וועלכע אויפאפפערונגען פאר דיעזע פרינציפען.

מיין זעלבסט ביאגראפיע

פון דר. מאקס נארדוי.

איך בין אין פעסט — דעמאלט איז נאך נישט געווען קיין בודאפעסט, — אם 29-טען יולי, 1849, געבוירען, בשעת עס זיינען געווען די מהומות און די לעצטע ציגע פונ'ם אונגארישען פרייהייטס קאמף. כמעט דריי חדשים פאר מיין געבורטה זיינען מיינע עלטערען אנטלאפען פון זייער וואוינונג אין פעסט, און האבען זיך בעהאלטען אין א בודע-ארטיגען פויערען הויז. זיי זיינען אנטלאפען פאר די קוילען פון דער אפענער פעסטונג, וועלכע האבען בעשאסען פעסט, אין דעם שטאדט ווערדעל, וואו זיי האבען גאנץ שוצלאז פערבראכט צוויי פחדים'דיגע נעכט. מיין מאמע איז געווען דעמאלט אין סכנה און האט מורא געהאט, אז איהר שוואנגערשאפט וועט זיין לריק ולבהלה. ס'איז געווען קרוב, אז איך זאל ווערען א קרבן פון דער פאליטיק. דאס שיקזאל האט אבער אנדערש געפיהרט. עס האט מיר נישט געוואלט ערשפארען די פריפונגען און די פעראנטווארטליכקייטען פונ'ם לעבען.

מיין מאמע, וועלכע איך האב דעם 2-טען יאנואר, 1900, אין איהר 87 לעבענסיאהר פערלוירען און איז אויפ'ן פאריזער בית עולם צו קבר ישראל געבראכט געווארען, איז געווען א געבוירענע געלקין אויס ריגא. מיין טאטע רבי גבריאל בן עוזר בן שמחה זיד-פעלד — דעם נאמען נארדוי פיהר איך געזעצליך זייט דעם 11-טען אפריל 1874 — איז 1799 אין קראטשען, גראס הערצאגטום פויזען געבוירען און 1872 אין בודאפעסט געשטארבען.

מיין טאטע איז געווען רב. זיינע „התרת הוראה" האט ער געהאט פון זיינע צוויי גרויסע רבנים דעם „חות דעת" און ר' עקיבא איגר. ער האט אבער זיין ראבינער אמט קיינמאהל נישט אויסגעאיבט, ער האט עס פארגענומען פאר זיין לעבען אלס לעהרער צו פערדינען. ער איז געווען קינדער ערציהער ביים פראגער רב ר' ראפאפארט דערנאך ביים פרעשבורגער רב רבי משה סופאר און פון דארט איז ער געקומען אין דעם הויז פישהאף אין אלטאפען. דער עסטרייכישער פאליטיקער דר. אדאלף פישהאף איז געווען זעקס יאהר מיין טאטענ'ס תלמוד. מיין טאטע איז געווען א שטרענג פרומער איד און פון זיין העבראאישען און תלמודישען וויסען לעגען אב זיינע ביכער אין העבראאישער שפראך א דויערנד צייגניש. ער אליין האט מיר געגעבען דעם ערשטען העבראאישען אונטעררכט און איך בין נאך נישט אלט געווען קיין ניין יאהר ווען ער האט מיט מיר דורכגעמאכט חומש צום ערשטען מאל. מיין טאטע האט מיך אין דער היים גערופען נור שמחה און דעם פארנאמען „מאקס" האט מען אנגעווענדעט נור אין נעגענווארט פון פרעמדע. מיין טאטע איז געווען א טיפישער משכיל, ער איז עס געווען דורך און דורך. פערזענליך נאך גאנץ אנגעזאפט פונ'ם שלחן-ערוך, נור אבי סעל שוין עמאנציפירט און האט געשווערמט פון דעם בעריהמטען „מיסיאן דעם יודענטום", וועלכע האט אין זיין צייט אויסגעפיהלט דעם ליידיגען פלאץ פונ'ם אידישען פאלקס-בעוואוסטזיין. דער פועל יוצא דערפון איז געווען אז זיינע תלמידים, כאטש ער האט זיי בייגעבראכט די העבראאישע שפראך, איז דאס אידיש נאציאנאלע געפיהל געבליבען פרעמד. די פישהאפ'ס למשל, א טייל פון זיי זיינען געווארען מוסטער אסימילאנטען, א טייל האבען זיך אפילו געשמד'ט און איך אליין האב דורכגעמאכט א אסימילאציאנס פאזע, אויס וועלכע איך האב מיך ארויסגעראטעוועט מיט גרויסער גייסטיגער און זיטליכער אנשטרענגונג.

אין פעסט האב איך ערשט בעזוכט די אידישע נארמאל שולע, דערנאך בין איך אריינגעקומען אין דעם קאטוילישען שטאאטס גימנאזיום און פון דער פינפטער קלאס אן אין דעם קאלוויניסטישען גימנאזיום, וואו איך האב אפגעלעגט מאטורא. אין ביידע גימנאזיען זיינען געווען עטליכע פון מיינע לעהרער געש'מד'טע אידען. איך דערמאהן מיך נאך, וואס פאר אן עקעל די בוגדים האבען דערוועקט דורך זייער חוצפה, זייער אונגארישען שאוויניזם און דורך זייער אנטיסעמיטיזם. אין מיין גימנאזיאל צייט האב איך בעקומען אונטעררכט אין גמרא פון א ריהרענד בעשיידענעם גלעהרטען ה' פריידענבערג — און פון ה' מאנהיימער, אן עכט אסימילאטארישע „איזראעליטישען" רעליגיאנס אונטעררכט, וועלכע איז בעשטאנען אין אויסוועניג לערנען „פונ'ם גראסהער צאגליך באדישען קאנסיסטאריום, פראבירטען קאטעכיזמוס, דער „מאזאאישען רעליגיאן". דער רעליגיאנס אונטעררכט איז געווען ביי מיינע אלע חברים ווי אויך ביי מיר די שענסטע פון שפעטען און לאכען, פון עקעל און ווידערווילען, יעדעך האבען מיר די ה' מאנהיימ'ס געאכטעט און געשעצט.

אזוי ווי איך בין געקומען אין אוניווערזיטעט און האב דארט געענדיגט מיינע מעדיצינישע שטודיען, האב איך געמוזט אנהויבען צו טראכטען פאר מיר און פאר די מייניגע וועגען פרנסה און איך האב זי געפונען צו ערשט אין דער רעדאקציע פון קליינע בלעטער, דערנאך פון מיין 18-טען יאהר אן ביים „פעסטער לאיד". אין פריהלינג 1873 האב איך פערלאזט פעסט.

א סך יאהרען האב איך אין מיין איציגען וואוינארט קיין בעריהרונג נישט געהאט מיט דעם יודענטהום, און דאס אייניציגע באנד, וואס האט זיך פערבונדען נאך מיט מיינע ברידער איז געווען א חוץ מיין פרומער מאמען נאך דער יחוס פון מיין משפחה, אויף וועלכען איך בין זעהר שטאלץ געווען.

ערשט דער שרייענדער אנטיסעמיטיזם האט מיך ווידער געוועקט צום בעוואוסטזיין פון מיינע פליכטען צו מיין פאלק און די איניציאטיוו פון מיין טייערען פריינד הערצל, וועלכען איך האב אין פאריז נעהענטער קענען געלערנט. ער האט מיר געוויזען דעם וועג, ווי איך קאן ערפילען מיינע פליכטען צו מיין פאלק.

איך האב מיט דער גאנצער נשמה, אז דער ציוניזם וועט ברענגען דעם אידישען פאלק זיין ישועה. מיר האט ער שוין געבראכט דאס בעוואוסטזיין, אז מיין לעבען האט א צוועק און א אינהאלט, און אין דער היינטיגער צייט פון מאראלישער שוואכקייט און אנארכיע איז דאס שוין א גענוג זיכערער און ווערטהפולער בעזיץ, וועלכער איז פאר זיך אליין שוין ווערטה א יעדע אנשטרענגונג און וועלכער ענטשעדיגט פאר אלע נידעריגקייטען פון ריקזיכטסלאזע שונאים.

פאריז, יולי 20, 1919.

(פון „לעמבערגער טאגעבלאט").

א וויב איז שולדיג פאר'ן מאנ'ס חטאים

מעדזשיסטרייט בראנטאן האט ענטשיידעט דאס א וויב איז פאראנטווארטליך פאר איהר מאנ'ס מעשים.

געהאנדעלט האט זיך אין א קלאגע וואס מר. ברייטאן האט אנגעפיהרט א בריי - הייזעל און געמאכט גוטע געשעפטען פאר קויפענדיג שנאפס. מיסעס בראנטאן האט אבער געטענה'ט דאס בשעת איהר מאן האט זיך גענומען צו דער דאזיגער פרנסה איז זי גאר געווען אין מאנטריאל און זי האט ניט אנגעהויבען צו וויסען פון וועלכע געשעפטען איהר מאן איז אויסגעשטאנען די הויזליכע הוצאות. אבער דאס אלעס האט ניט געהאלפען. זי האט געמוזט באצאהלען 200 דאלאר מיט 12.50 פאר הוצאות.

האט בלויז איינמאל געוואגט.

דער זעלבער מעדזשיסטרייט בראנטאן האט באוויזען נאך א שעהנערע קונץ, באשטראפענדיג אן אויטאמאביל טרייבער מיט זעקס דאלאר האט דער טרייבער זיך אנגערופען: „איך גלויב אז אייער אורטייל איז ניט יושר'דיג". דער מעדזשיסטרייט האט געענטפערט: „טאקע ריכטיג. איך רעכען אויך אז די שטראף דארף זיין צעהן דאלאר". מעהר האט ער שוין ניט געוואגט צו פראטעסטירען.